

W 151–152 numerze Gazety Teatralnej „Didaskaliów”:

Dramaturgia

Iga Gańczarczyk. Truizmy. O dramaturgii

Artykuł dotyczy związków dramaturgii i edukacji artystycznej. Autorka zastanawia się, w jaki sposób nowe tendencje we współczesnej refleksji o dramaturgii mogą wpłynąć na zmianę sposobów jej nauczania na uczelni artystycznej. Nowe metody pracy w teatrze ukierunkowane na proces, kolektywność i interdyscyplinarność wymagają odmiennego podejścia do tworzenia relacji w zespołach artystycznych i myślenia o poszczególnych dyscyplinach w polu sztuki. Jaka jest rola uczelni artystycznej w propagowaniu tych zmian? Jaka wygląda dziś funkcja dramaturga w polskim teatrze i jaki może być dalszy kierunek rozwoju dramaturgii w strukturach instytucjonalnych?

Martyna Wawrzyniak. Opis doświadczenia pracy przy „#Gwałcie na Lukrecji”

Artykuł stanowi rozdział pracy magisterskiej zatytułowanej „Gdy tylko zaczniesz pisać, wszystko staje się fikcją. Strategie i narzędzia dramaturga – między doświadczeniem a zapisem”. Autorka w pierwszoosobowej narracji opisuje doświadczenie pracy dramaturgicznej przy spektaklu „#Gwałt na Lukrecji” zrealizowanym jako dyplom studentów IV roku Wydziału Aktorskiego w AST w Krakowie. Punktem wyjścia dla opisywanego przez autorkę procesu był poemat Williama Szekspira „Gwałt na Lukrecji” oraz akcja #metoo. Autorka szczegółowo relacjonuje i analizuje kolektywny proces pracy nad spektaklem, koncentrując się na problemach fetyszyzacji i estetyzacji przemocy seksualnej wobec kobiet, reprodukcji przemocowych schematów w klasycznych tekstach kultury i ich teatralnych realizacjach, a także relacjach władzy panujących w AST.

Patrycja Kowańska. Ruch dramaturga. Próba konstruowania przybornika dramaturgii ciała, instalacji i performansu (fragmenty)

Wybór fragmentów pracy magisterskiej obronionej w AST w Krakowie. Praca jest próbą zebrania doświadczeń autorki na polu dramaturgii. W tytule pojawia się słowo przybornik – komplet przyborów – narzędzi służących do wykonywania jakiejś czynności. Jako narzędzia autorka postrzega aspekty tworzenia wydarzenia performatywnego, w których przejawia się dramaturgia, a których obszary wpływów przenikają się. Narzędzia zostają zgromadzone i poddane analizie w relacji do siebie nawzajem. Szczególne miejsce poświęcone zostaje zagadnieniom pracy z ciałem, a także formom instalacji oraz performansowi. Dla

zobrazowania mapy pojęć autorka skupia się na jednej ze swoich prac: „Second-hand’68” (Polin/TR Warszawa 2017–2018).

Praca niewidzialnych rąk. Z Adrianną Alksnin, Darią Kubisiak i Martyną Wawrzyniak rozmawia Zuzanna Berendt

Zuzanna Berendt rozmawia z członkiniami Pracowni Dramaturgicznej, która powstała kilka lat temu w Akademii Sztuk Teatralnych w Krakowie. Dramaturżki opowiadają o odnajdywaniu własnego miejsca w instytucjach – wobec reżyserów i dyrektorów – i w procesie pracy nad spektaklami. Rozmówczynie próbują nazywać narzędzia, z jakich korzystają w pracy i definiować funkcję dramaturga i dramaturżki w przygotowywaniu spektaklu. Podejmują też temat kształcenia przyszłych dramaturgów i dramaturżek w Akademii Sztuk Teatralnych, wskazując na wady, zalety i podejmując się porównań z innymi systemami kształcenia, z którymi zetknęły się za granicą.

Wymyślić swój zawód. Matthiasem Lilienthałem rozmawia Iga Gańczarczyk

Iga Gańczarczyk rozmawia z Matthiasem Lilienthałem. Dramaturg porównuje swoją współpracę z Frankiem Castorfem i Christophem Schlingensiefem. Odpowiada też na pytanie, jak określa pracę dramaturga i czy przeszkadza mu jej „niewidzialność”. Odnosi się też do koncepcji „dramaturgii bez dramaturga”. Wskazuje na różnice między niemieckim stylem pracy dramaturga, który w ramach instytucji pracuje z wieloma reżyserami, a polskim systemem pracy w duetach reżysero-dramaturgicznych. Opowiada o współpracy zespołu dramaturgicznego w Kammerspiele w Monachium.

Gisèle Vienne

Katarzyna Tórz. „Tak właśnie znikniesz”. Teatr Gisèle Vienne

Artykuł przedstawia charakterystykę twórczości francusko-austriackiej reżyserki Gisèle Vienne, należącej do grona najistotniejszych artystów współczesnego teatru europejskiego pokolenia 40-latków. Vienne w oryginalny sposób buduje złożone światy sceniczne traktujące tekst jedynie jako jeden z jego elementów i definiujące odrębne, autorskie rozumienie realizmu. Tworzy spektakle łączące elementy teatru dramatycznego, tańca współczesnego, pracy z obiektami – lalkami i robotami – oraz muzyką elektroniczną. Artykuł rekonstruuje drogę twórczą artystki, osadza estetykę jej teatru w kontekście sztuki współczesnej, literatury, filozofii oraz przemian, jakie w ciągu ostatnich dekad zaszły w teatrze francuskim. Na portret Vienne składa się także wiele wypowiedzi jej współpracowników.

Katarzyna Tórz. Crowd – dziennik prób (fragmenty)

Katarzyna Tórz publikuje fragment dziennika prób do spektaklu Gisèle Vienne „Crowd”, który skupia się na metodach pracy artystki znacząco wpływającej na kształtowanie estetyki tańca współczesnego. Próby do projektu tanecznego, który opisuje autorka, miały miejsce od grudnia 2016 roku aż do premiery w listopadzie 2017 roku. Tórz proponuje obserwację uczestniczącą jako własny sposób na zrozumienie i przedstawienie konstruowania się spektaklu tanecznego.

„Chodzi o twoją historię”. Z Gisèle Vienne rozmawia Katarzyna Tórz

Wywiad Katarzyny Tórz z Gisèle Vienne skupia się na relacji artystki i jej spektakli z publicznością. Vienne opowiada o różnych metodach oddziaływania jej spektakli na widzów, co wiąże się ze zmienną rolą performerów (tancerzy) w danym przedsięwzięciu. Artystka opowiada o „Crowd”, gdzie artyści mieli zanurzyć się we własnym świecie, „odłączyć” od publiczności, a także o spektaklach jak „I apologize” czy „Jerk” opartych na silnej relacji z widzami. Choreografka i twórczyni podkreśla siłę emocji, wyzwanych również przez jej własną biografię, co staje się dla niej najważniejszym polem poszukiwań artystycznych.

Caffe Cino

Joanna Krakowska. Caffe Cino, czyli queerowa awangarda

Kiedy w grudniu 1958 roku Joe Cino otwierał swój lokal przy małej bocznej uliczce w Nowym Jorku, nie bardzo chyba sobie wyobrażał, że na pięćdziesięciu metrach kwadratowych mógłby narodzić się radykalnie nowy, alternatywny ruch teatralny, nazwany niemal od razu off-off-Broadwayem przez dziennikarzy „The Village Voice”. Nawet oni jednak, wprowadzając w swojej gazecie rubrykę pod tym hasłem, nie mogli przewidzieć, że działalność Caffe Cino stanie się punktem zwrotnym dla odmieńczego performansu, a poniekąd i dla tej całej alternatywnej sztuki lat sześćdziesiątych, w którą wpisane były dwuznaczność płci, seksualna ambiwalencja i homoseksualna otwartość.

Złota Mask

Katarzyna Osińska. Horyzontalność vs wertykalność. O nowych sytuacjach w rosyjskim teatrze

Katarzyna Osińska opisuje Festiwal Złota Mask – Russian Case, odbywający się w Moskwie. Autorka poświęca uwagę m. in. spektaklowi „Zwierciadło Carlosa Santosa”. Jego

pomysłodawcą i producentem jest właściciel sieci restauracji, Jewgienij Kadomski, który zainwestował w przebudowę pomieszczeń, wynajął dramaturga, aktorów i reżysera Tałgata Batałowa. Autorka zwraca uwagę, że „całe to dziwne przedsięwzięcie, (...) świadomie zostało przygotowane i wykreowane jako rodzaj gry dla zamożniejszych mieszkańców Moskwy, a przy okazji jako reklama nowej restauracji”. Poza spektaklami oglądanymi w trakcie festiwalu, Osińska naświetla także sytuację grup teatralnych i zespołów działających w Rosji; zwraca uwagę na ich profil artystyczny, a także zaangażowanie społeczne.

Szczałki

Zbigniew Mich. Stasia Wyspiańskiego zabawy w teatr

Zbigniew Micha przytaczając wspomnienia Stanisława Estreichera oraz Kazimierza Ehrenberga podejmuje rozważania na temat wczesnych lat życia Stanisława Wyspiańskiego i uskutecznianych przez niego zabawach. Autor pokazuje, że od dziecka Wyspiański wykazywał zainteresowania teatralne, dając wyobrażenie na temat drogi artysty, która przeważnie pomijana jest w obiegowych narracjach.

Teatr więzienny

Magdalena Hasiuk. „Wzleć w błękity”

Magdalena Hasiuk recenzuje spektakl „Kain” (Fundacja Jubilo we współpracy z Zakładem Karnym Nr 1 we Wrocławiu, reż.: Diego Pileggi, prem.: 4.12.2018). Autorka rozpoczyna od zwrócenia uwagi na zespół aktorski, w skład którego wchodzi więźniowie o zróżnicowanym doświadczeniu teatralnym oraz osoba będąca już na wolności. Hasiuk przygląda się temu, w jaki sposób tematyzowane w spektaklu zostają: piętno, stygmatyzacja i wykluczenie. Autorka zastanawiając się nad wymową słów „Ablu, gdzie jest brat twój, Kain?”, pisze: „Oto punkt wyjścia do refleksji nad naszą indywidualną świadomością, granicami przebaczenia, mechanizmami społecznymi, politycznymi pułapkami, nad stanem więziennictwa w dzisiejszej Polsce”.

Utorować drogę jasności. Z Florianem Staniewskim rozmawia Magdalena Hasiuk

Magdalena Hasiuk rozmawia z Florianem Staniewskim o pracy w zakładzie karnym w Sztumie. Staniewski opowiada o swoich początkach pracy teatralno-pedagogicznej, pierwszym przedstawieniu w Sztumie („Czekając na Godota” Samuela Becketta), specyfice pracy z więźniami. Reżyser tłumaczy, w jaki sposób treść dramatu stała się paralelna do sytuacji aktorów. Staniewski opowiada o sposobie pracy i nawiązywania relacji z więźniami

oraz stosunku funkcjonariuszy do prowadzonych przez niego działań. Tematem rozmowy są również kolejny spektakl wyreżyserowany przez Staniewskiego w Sztumie – bajka Maliny Prześlugi „Dziób w dziób” oraz spektakl oparty na tekstach poetyckich.

Joanna Nyga. Niech ci wezmą wszystko – wtedy wszystko będzie twoje

Joanna Nyga opisuje „Maria K.” w reżyserii Agnieszki Bresler (Kolektyw Kobietostan i grupa teatralna Impro w Zakładzie Karnym w Krzywańcu, prem.: 25.04.2018 r. w Teatrze Ósmego Dnia w Poznaniu). Autorka przybliży wcześniejsze działania reżyserki oraz idee, które przyświecają grupie Kobietostan w pracy z wykluczonymi kobietami. Następnie opisuje spektakl, uwzględniając treść książek, które stały się bazą dramaturgiczną przedstawienia i znaczące wykorzystanie biografii Marii Komornickiej jako silnej metafory opresji dotyczącej kobiety z zakładu karnego. Nyga zastanawia się, jakich znaczeń nabiera ta historia Komornickiej w momencie odgrywania jej przez osobę transpłciową.

Faszyzm

Michał Kuźniak. Czarodziejska góra jest tu i teraz

Michał Kuźniak recenzuje „Mein Kampf” Jakuba Skrzywanka (reżyseria) i Grzegorza Niziołka (dramaturgia) z Teatru Powszechnego w Warszawie (prem.: 23.03.2019). Autor rozpoczyna od uwypuklenia narastającej nacjonalizacji polskiej sfery publicznej, wskazując raczej na działania w powszechnym rozumieniu „błaha”; puentuje, że ich „niewidzialność” prowadzi do zadomowienia się faszyzmu. Docenia przyjętą w spektaklu „formułę autobiografii, w której (...) kariera polityczna [Hitlera] organicznie wyrasta z historii rodzinnej” oraz moc wielu scen, między innymi tej, w której „Zwykła rodzina (z dziećmi...), wysportowana, podczas posiłku mówi tekstem Hitlera, rozgrywając familijny spektakl nienawiści”. W podsumowaniu pisze, że „Spektakl Skrzywanka i Niziołka uświadamia też, jak trudno odpowiadać na faszyzm – musi to być bowiem odpowiedź podobnie prosta, uwodząca i jednocześnie radykalnie odmienna”.

Kinga Kurysia. Oczu tutaj nie ma

Kinga Kurysia recenzuje spektakl „Rechnitz. Opery – Anioła Zagłady” autorstwa Elfriede Jelinek w reżyserii Katarzyny Kalwat (TR Warszawa, prem.: 7.02.2019). Wymieniając pozostałych twórców przedstawienia: tłumaczkę, autorkę adaptacji i dramaturgii Monikę Muskałę (adaptacja i dramaturgia razem z Andrzejem Bauerem), twórczynię choreografii Karolinę Kraczkowską i autora muzyki Wojtka Blecharza, performerów Magdalenę Kutę,

Agnieszka Żulewska, Cezarego Kosinińskiego, Lecha Łotockiego, Pawła Smagałę, Tomasza Tyndyka oraz zespół Cellonet: Krystynę Wiśniewską (luty), Magdalenę Bojanowicz (marzec), Andrzeja Bauera, Bartosza Koziaka, Marcina Zdunika, zwraca uwagę, że „wszystko komponuje się w nie-autorską, mięsną i kolektywną wersję historii”. Jest to dla niej bardzo ważne, ponieważ, jak pisze, Katarzyna Kalwat z konkretnymi współpracowniczkami i współpracownikami praktykuje teatr feministyczny i procesualny, który fizycznie uderza w historię, a „w tym przypadku kwestie sztuki stają się wysoce problematyczne”.

Piotr Morawski. Sztuka manipulacji

Piotr Morawski recenzuje „Wróg się rodzi” Marcina Kąckiego w reżyserii Anety Groszyńskiej z toruńskiego Teatru im. Horzycy (prem.: 30.03.2019). Autor zwraca uwagę na monolog Filipa Perkowskiego, który jako Tadeusz Rydzyk sprawnie uwodzi publiczność, obnażając strategie manipulacji toruńskiego duchownego. Autor krytycznie odnosi się do porównania Radia Maryja z Radio Télévision Libre des Mille Collines, które działało w latach 1993–1994 w Rwandzie i przyczyniło się do prześladowań Tutsi, oraz zestawienia Rydzyka z Hitlerem. Zdaniem Morawskiego, potencjał krytyczny zostaje ztracony, przez próbę uniwersalizacji tematu mowy nienawiści i walki dobra ze złem.

Repertuar

Zuzanna Berendt. Ucieczka nad jezioro

Zuzanna Berendt recenzuje „Kino moralnego niepokoju” w reżyserii Michała Borczucha (Nowy Teatr w Warszawie, prem.: 25.04.2019), inspirowanego esejami Henry’ego Davida Thoreau „Walden, czyli życie w lesie”, z zawartym w niej projektem „powrotu do natury”, do którego krytyczny dystans twórcy zachowali dzięki zestawieniu z kinem moralnego niepokoju, głównie „Amatorem” Krzysztofa Kieślowskiego. Autorka traktuje zastosowaną w spektaklu ironię jako środek, umożliwiający odnalezienie pozytywnego projektu egzystencjalnego, pośród przedstawionych w książce i filmach, a także jako sposób na uniknięcie stawiania politycznych diagnoz.

Jarosław Cymerman. Saloon nauczycielski

Jarosław Cymerman recenzuje spektakl Anny Smolar pod tytułem „Kowboje” (Teatr im. Juliusza Osterwy w Lublinie, prem.: 12.04.2019), którego tematem przewodnim są podstawowe problemy systemu edukacji. Autor krytycznie odnosi się do przyjętej przez reżyserkę i dramaturga Michała Buszewicza westernowej konwencji, zwracając uwagę na to,

że przedstawienie w swojej formie i idącym za nią przekazie jest za bardzo oderwane od rzeczywistości i nie do końca trafione w diagnozach. Cymerman interpretuje poszczególne sceny, wchodząc w polemikę z twórcami, odnosząc się przy tym do bieżących dyskusji na temat polskiej edukacji.

Maryla Zielińska. Pstryk

Maryla Zielińska recenzuje spektakl Grzegorza Jarzyny pod tytułem „Inni ludzie” (TR Warszawa, prem.: 15.03.2019). Autorka wyraża rozczarowanie inscenizacją tekstu Masłowskiej, zarzucając reżyserowi zbyt nonszalanckie podejście i brak oryginalnej interpretacji. Zwraca uwagę, że od „Między nami dobrze” jest Jarzyna „nie pokazał w swoim teatrze wybitnej premiery”, wnioskując tym samym o kryzysie twórcy oraz braku problematyzowania generacyjnej różnicy dzielącej go od Masłowskiej i innych niekoniunkturalnych artystów rocznika 1983.

Radosław Pindor. Czerwone róże i silna Polska

Recenzja spektaklu „Wojna polsko-ruska pod flagą biało-czerwoną” z Teatru im. Juliusza Słowackiego w Krakowie w reżyserii Pawła Świątka (prem.: 2.03.2019) skupia się na nadrzędnym zabiegu twórców: usunięcie postaci męskiej i przekazanie głosu kobietom. Opowiadanie historii blokowisk poprzez wyśmianie patriarchalnych wzorców nałożonych na postaci kobiece, wiąże się z piętrzeniem ironicznych form zawartych w tekście, grze aktorskiej, scenografii. Autor zwraca także uwagę na niewykorzystany w spektaklu potencjał wydanej siedemnaście lat temu powieści Masłowskiej do przeprowadzenia krytyki problemów aktualnych również współcześnie.

Katarzyna Lemańska. Kobieta upaństwowiona

Katarzyna Lemańska recenzuje spektakl w reżyserii i choreografii Dominiki Knapik „Baba-dziwo” (Teatr Dramatyczny im. Jerzego Szaniawskiego w Wałbrzychu, prem.: 22.02.2019). Punktem wyjścia jest porównanie dramatu Marii Pawlikowskiej-Jasnorzewskiej, na podstawie którego stworzono przedstawienie, do głośnej powieści Margaret Atwood „Opowieści podręcznej”. Lemańska odsłania przed czytelnikami kontekst powstania tekstu Pawlikowskiej-Jasnorzewskiej, doceniając różnorodność formalną przedstawienia oraz wyrażając niedosyt związany z przeprowadzoną przez twórców interpretacją, powstałego na początku XX wieku, dramatu.

Maciej Guzy. Tam, gdzie w garderobie szlafrok i maska przeciwgazowa

Autor analizuje bydgoski spektakl „Trump i pole kukurydzy” w reżyserii Pawła Łysaka (Teatr Polski w Bydgoszczy, prem.: 16.02.2019) w kontekście zdiagnozowanych przez twórców i twórczynie problemów ekologicznych. Świat po katastrofie ekologicznej staje się miejscem, gdzie nowy porządek polega na ponownym skolonizowaniu świata, do czego twórcy odnoszą się przez większość spektaklu. Guzy zwraca uwagę na najważniejszą opozycję wytworzoną w przedstawieniu – patriarchalnej dychotomii „zacofanych” mężczyzn i „progresywnych” kobiet. Takie umiejscowienie konfliktu, według autora, osłabia krytyczny potencjał spektaklu Łysaka, nie pozwalając na nowe propozycje rozwiązania kryzysu środowiska planety, a raczej bada aktualne, dobrze znane zmiany i propozycje na polu ekologii.

Katarzyna Waligóra. „Lalki się zmieniają”

Katarzyna Waligóra recenzuje spektakl dyplomowy wydziału lalkarskiego „Słaby rok” (Akademia Sztuk Teatralnych w Krakowie, filia we Wrocławiu, reż.: Martyna Majewska, prem.: 12.04.2019). Autorka opisuje kontekst instytucjonalny i kontrowersje związane z premierą dyplomu oraz jego uczestnictwem w Festiwalu Szkół Teatralnych. Analizuje również najważniejsze sceny spektaklu, czym zwraca uwagę na odwagę i szczerłość twórców i twórczyń oraz przewrotny i metaforyczny związek z specjalizacją lalkarską, której się uczyli. Dzięki opisom kolejnych scen autorka opisuje krytyczny wobec konserwatywnych norm instytucji potencjał treści spektaklu.

Katarzyna Niedurny. Panny z Wilka czytają Iwaszkiewicza

Katarzyna Niedurny recenzuje „Panny z Wilka” Agnieszki Glińskiej i Marty Konarzewskiej (Stary Teatr w Krakowie, prem.: 1.02.2019) powstałe na podstawie powieści Jarosława Iwaszkiewicza. Autorka docenia podjętą przez twórczynie próbę oddania bohaterkom głosu, chociażby przez stworzenie im możliwości wykpienia sposobu, w jaki są „opowiadane”. Twierdzi jednak, że nie stoi za tym żaden potencjał emancypacyjny. Niedurny podsumowuje, że przedstawienie jest ciekawą, ale jednocześnie niewystarczającą propozycją adaptacyjną.

Festiwale

Marcin Miętus. My i Wy

Marcin Miętus opisuje The Best OFF. Przegląd spektakli Teatru Niezależnego. Autor poświęca uwagę spektaklowi „My|Wy” w choreografii Eryka Makohona, który „stara się mówić o wspólnocie i polskości dziś, a co za tym idzie, podejmuje temat podziałów i

aktualnych konfliktów w społeczeństwie”. Pisze też o „Ghost Dance” Teatru Brama, „Baby” w reżyserii Iwony Woźniak, zrealizowanym w śląskiej Fundacji Szafa Gra, „Gwoli jakiejś tajemnicy” Teatru Tetraedr, „Matrycy [Prześwit]” tancerza i choreografa Pawła Grali oraz zwycięskim monodramie „Curko moja ogłoś to – rytmizowany biuletyn z wystawy Marii Wnęk” Magdaleny Drab, zrealizowanym w łódzkim Teatrze Zamiast. Miętus koncentruje się, między innymi, na relacji z publicznością, jaką udało się zawiązać poszczególnym twórcom.

Maryla Zielińska. Grotem dotknięci

Maryla Zielińska relacjonuje przebieg 39. Warszawskich Spotkań Teatralnych (4–4.04.2019), które w tym roku koncentrowały się na postaci Jerzego Grotowskiego. Zwraca uwagę na to, że kluczem przy tworzeniu programu był bardziej „fenomen rozprzestrzeniania się wpływów Grotowskiego *in statu nascendi* i dzieła pierwszych generacji przyjaciół i buntowników niż dzisiejsi odbrązawiacze”. Autorka wskazuje, że najczęściej stawianą na Grotowski Fest diagnozą była pustka metafizyczna we współczesnym świecie oraz rozważanie miejsca po sacrum.

Teatr w książkach

Justyna Stasiowska. Scena akustyczna

Justyna Stasiowska recenzuje książkę „Zdobywcy scen akustycznych. Od radioartu do teatru muzycznego” Lukáša Jiříčki (Instytut Teatralny im. Z. Raszewskiego, Warszawa 2017). Recenzentka przygląda się, jak autor książki opisuje połączenie badań muzykologicznych i teatrologicznych na gruncie niemieckim, zwracają uwagę na brak publikacji o takim charakterze w Polsce. Stasiowska, idąc tropem Jiříčki, zastanawia się również nad istotą punktu zwrotnego, jakim był teatr postdramatyczny w ujęciu Hansa-Thiesa Lehmana, z perspektywy warstwy akustycznej i działań, które nie weszły w zestawienie teoretyczne zwrotu.